

речовинами. Актуальні проблеми кримінального права: матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П.П. Михайленка (Київ, 18 листоп. 2021 р.) / [редкол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 33–36.

9. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199/conv.

10. Норма 153. База даних з міжнародного гуманітарного права МКЧХ. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/ru/customary-ihl/v1/rule153>.

Боровик Андрій Володимирович,
віцепрезидент з наукової роботи Науково-
дослідного інституту публічного права,
кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ

Перешкодження діяльності представників влади криміналізовано зокрема у ст. 351, 351-1, 351-2 КК України.

Виходячи зі змісту диспозиції вказаних статей під перешкодженням слід розуміти: 1) невиконання законних вимог представника влади (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України); 2) створення штучних перешкод у їх роботі (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України); 3) надання їм неправдивої інформації (ст. 351, 351-1 КК України).

Буквальне тлумачення вказаних норм дає підстави стверджувати, що перешкодження у зазначених випадках тлумачать у вузькому кримінально-правовому значенні. Тобто у цих випадках йдеться не про будь-яке перешкодження, а лише про те, що описується у ст. 351, 351-1, 351-2 КК України. Адже як відомо існують й інші заборонні кримінально-правові норми, що містять підстави кримінальної відповідальності за перешкодження діяльності (ст. 114-1, 157, 170, 171, 180, 340 КК України).

Важливо встановити співвідношення перешкодження представнику влади та втручання в його діяльність. На перший погляд втручання в діяльність є ширшим за перешкодження цій діяльності, оскільки втручання може здійснюватися не лише для перешкодження діяльності представника влади, але й з іншою метою (наприклад, з метою помсти за попередню його діяльність).

А. Г. Мартиросяном визначено співвідношення між термінами «втручання» та «перешкодження» як загальне й часткове (рід і вид). Відповідно, констатовано, що перешкодження – це діяння, у результаті

здійснення якого настають наслідки у вигляді недопущення належного здійснення правосуддя, а втручання не потребує встановлення настання таких наслідків. Тому в процес правосуддя можна втрутитися, але це не буде перешкоджанням здійсненню правосуддя [1, с. 5].

Водночас більш ґрунтовно до цього питання підійшов Є. В. Пилипенко. Дослідником констатовано, що словосполучення «перешкоджання діяльності», «створення штучних перешкод у роботі», «вчинення у будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності» та «вплив у будь-якій формі з метою перешкодити» є тотожними за змістом. Непоко́ра, з одного боку, та опір чи протидія, з іншого, становлять різновиди перешкоджання, які охоплюють, відповідно, пасивну й активну поведінки у процесі перешкоджання діяльності. Своєю чергою, перешкоджання постає різновидом втручання у діяльність [2, с. 195].

Видається, що будь-яке втручання в законну діяльність представника влади перешкоджає йому ефективно виконувати свої службові обов'язки. І втручання і перешкоджання є різновидами протидії виконання представниками влади таких обов'язків. Розмежування цих термінів є штучним. Для позначення впливу у будь-якій формі на представника влади з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконного рішення (ст. 343, 344 КК України) можна було використати термін «перешкоджання». Однак для позначення невиконання службовою особою законних вимог представника влади та надання їм завідомо неправдивої інформації (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) термін «втручання» абсолютно не підходить.

Підсумовуючи можна зробити висновок, що для криміналізації різних проявів перешкоджання діяльності представників влади законодавцем необґрунтовано використано різні терміни «втручання» і «перешкоджання». Окрім того, викладене дає можливість зробити висновок про порушення вимог законодавчої техніки, адже для криміналізації одного кримінально протиправного діяння використано 5 окремих статей КК України – 343, 344, 351, 351-1, 351-2. Така законодавча позиція ускладнює правозастосування з огляду на труднощі тлумачення об'єктивних та суб'єктивних ознак зазначених складів кримінальних правопорушень.

На доцільність та обґрунтованість криміналізації перешкоджання представникам влади звертали увагу відповідні фахівці. Наприклад, В. О. Гацелюк встановив, що під час доповнення КК України статтею 351-2 не були належно дотримані принципи криміналізації. На переконання вченого виникають сумніви у доцільності існування окремої норми про відповідальність за перешкоджання законній діяльності членів ВРП та ВККС [3, с. 66].

У Висновку Головного науково-експертного управління від 17.10.2016 на Проект Закону про Вищу раду правосуддя № 5180 від 23.09.2016 зазначено про те, що діяння, передбачені статтею 351-2 КК (у редакції проекту № 5180 від 23.09.2016) не мають достатнього рівня суспільної небезпеки для визнання їх злочинами. Вважаємо, що лише опір члену ВРП або Вищої кваліфікаційної комісії суддів України можна вважати злочином. Однак на сьогодні такі дії охоплюються статтею 342 КК «Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» [4].

Має рацію і А. Куц в тому, що концептуально криміналізація діянь щодо невиконання законних вимог певного органу державної влади та/або щодо перешкоджання його діяльності виглядає дискусійною. На її думку, якщо проаналізувати вже наявні склади адміністративних та кримінальних правопорушень, пов'язаних із аналогічними діяннями щодо інших органів, можна дійти висновку, що за невиконання законних вимог посадових осіб переважної більшості органів державної влади передбачено саме адміністративну відповідальність, навіть якщо їхні повноваження можуть стосуватися безпеки, життя та здоров'я людей. Подібною є ситуація щодо підстав відповідальності за перешкоджання (створення перешкод) у роботі державних органів та їх представників. Такий склад злочину, як перешкоджання (створення штучних перешкод) роботі (здійсненню повноважень) передбачено лише щодо осіб, які обрані на прямих виборах (нареп, депутат місцевої ради), або Рахункової палати (передбачена ст. 98 Конституції), або ВРП та ВККС як органів, які забезпечують слідкують за належною роботою правосуддя. Задля захисту та гарантування належної роботи інших органів та посадових осіб, працівників правоохоронних органів, державних діячів передбачено кримінальну відповідальність за незаконний вплив (втручання в діяльність) [5].

Таким чином положення щодо підстав юридичної відповідальності за різні прояви перешкоджання різним органам влади та їх представникам слід уніфікувати передусім в контексті того до якого виду деліктів їх слід віднести – адміністративних чи кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Мартиросян А. Г. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність осіб, які здійснюють правосуддя : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 20 с.

2. Пилипенко Є. В. Перешкоджання діяльності у кримінальному праві України : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08. Сєвєродонецьк, 2018. 228 с.

3. Гацелюк В. О. Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: аналіз дотримання принципів криміналізації / В. О. Гацелюк // Наше право. - 2017. - № 3. - С. 57-66.

4. Висновок Головного науково-експертного управління 17.10.2016: Проект Закону про Вищу раду правосуддя № 5180 від 23.09.2016. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5180&skl=9

5. Куц А. За невиконання вимог державслужби – до трьох років обмеження волі: несподівано, але реально. <https://ti-ukraine.org/news/za-nevykonannya-vymog-derzhavsluzhby-do-troh-rokiv-obmezheniya-voli-nespodivano-ale-realno/>

Ботнаренко Ірина Анатоліївна,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПСИХОЛОГІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ФОРМА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 126-1 КК УКРАЇНИ

В умовах сьогодення психологічне насильство як форма домашнього насильства цікавить вчених переважно з кримінально-правового аспекту – як форма об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 126-1 КК України. У цій площині аналізу зазначеного терміну присвячено наукові розвідки О.О. Біловола, О.О. Дудорова, К.П. Задої, М.І. Хавронюка, С.В. Якімової. Наукові позиції щодо розуміння змісту і природи психологічного насильства є сутнісно наповненими і разом з тим змістовно різними.

У загальному значенні, психологічне насильство інтерпретується як вплив на психіку людини, шляхом морального тиску, залякування, жорсткого поводження, знецінення, погроз, зневаги з метою подавлення в особі волі до опору й захисту власних прав та інтересів (О.О. Франчук, Л.В. Левицька); як форма примусу та підкорення з метою завоювання, збереження, панування власних прав (А.П. Малішевська, В.В. Хмелько, Н.М. Хмелько); як соціально-психологічний вплив, який навмисно змушує іншу людину чи групу